

Profesor STANISŁAW
SALMONOWICZ
HISTORYK PRAWNIK HUMANISTA

Samorząd Województwa
Kujawsko-Pomorskiego

Urząd Marszałkowski
Województwa
Kujawsko-Pomorskiego
w Toruniu

Książnica
Kopernikańska
w Toruniu

UNIwersytet
MIKOŁAJA KOPERNIKA
W TORUNIU
Wydział Prawa i Administracji

Stanisław Salmonowicz
/Stanisław Salmonowicz/

O NAGRODZIE

Nagroda Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego im. Profesora Stanisława Salmonowicza została ustanowiona w styczniu 2023 r. przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Inicjatorami powstania tego wyróżnienia były gremia naukowe miasta Torunia oraz środowisko samorządowe województwa kujawsko-pomorskiego. Nagrodę otrzymuje polski badacz lub zespół badawczy za opublikowanie wyróżniającej się wysoką wartością naukową pracy z dziedziny historii prawa, historii ustroju, historii kultury lub historii najnowszej.

Nagroda przyznawana jest corocznie na podstawie decyzji Kapituły, powoływanej dla każdej edycji przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego. W jej skład wchodzi przedstawiciele Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego oraz Pracowni Historii Pomorza i Krajów Bałtyckich Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk. Swoich przedstawicieli może wskazać także Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Zgłoszone do Nagrody publikacje oceniane są pod względem ich poziomu merytorycznego, oryginalności tematu, stopnia nowatorstwa podjętych badań oraz ich znaczenia dla historiografii regionu Kujaw i Pomorza.

Fundatorem Nagrody, która ma charakter pieniężny, jest Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Uroczystość jej wręczenia odbywa się podczas sesji Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego w listopadzie – miesiącu urodzin Profesora Stanisława Salmonowicza.

O LAUREACIE

Marcin Owsieński, doktor nauk humanistycznych, którego zainteresowania badawcze koncentrują się wokół historii obozu KL Stutthof, powojennych dziejów pamięci na terenie byłego obozu oraz procesów stutthofskich po wojnie. Autor i współautor publikacji zgłębiających ww. zagadnienia, m.in. wyróżnionej Nagrodą Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego im. Profesora Stanisława Salmonowicza książki *Lagrowi ludzie. Śledztwo i pierwszy proces stutthofski (1945–1946). Opowieść o przemianie* (Wydawnictwo Region 2022). Kierownik Działu Naukowego Muzeum Stutthof w Sztutowie.

Moje zamiłowania
do nauki historii
były bardzo wczesne

STANISŁAW SALMONOWICZ
KRYSTIAN BOGUMIŁ STEINER
(1746 – 1814)
TORUŃSKI PRAWNIK I HISTORYK

7.

2.

1. Stanisław Salmonowicz jako młody sędzia.
Fot. ze zbiorów D. Janickiej.
2. Biblioteka Jagiellońska w Krakowie.
Źródło: Wikimedia Commons.

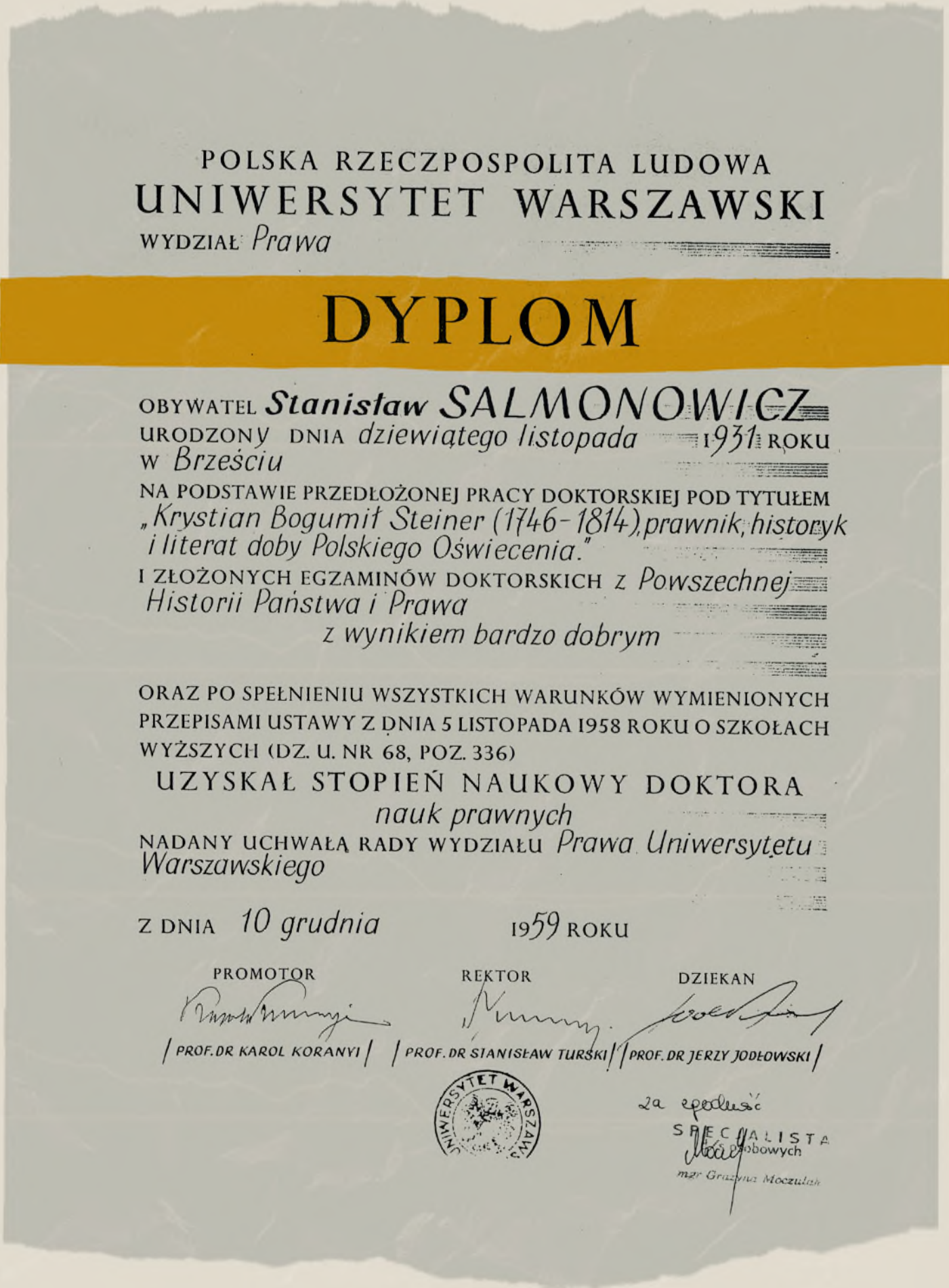
Urodził się 9 XI 1931 w Brześciu nad Bugiem w rodzinie o głębokich tradycjach patriotycznych. Wcześnie osierocony przez ojca, zamieszkał z matką i bratem w Wilnie. Już wtedy wykazywał duże zainteresowanie zdobywaniem wiedzy, jak twierdził:

Moje zamiłowania do nauki historii były bardzo wczesne, wystarczy powiedzieć, że w wieku 9–11 lat czytywałem „Pisma Józefa Piłsudskiego”, książki Askenazego, dzieje powstań narodowych i wiele innych książek historycznych, które wówczas zapewne nie w pełni rozumiałem, ale które pozostawiły po sobie nie tylko silne wrażenia, lecz i rosnący zasób wiedzy faktograficznej.

W 1943 r. trafił do Warszawy, by rok później przenieść się do Krakowa, gdzie zamieszkał u dziadków ze strony matki. W 1945 r. zawędrował do Zielonej Góry, gdzie skończył gimnazjum, w 1948 r. wrócił jednak do Krakowa, ukończył Liceum im. Króla Jana III Sobieskiego i rozpoczął studia prawnicze na Uniwersytecie Jagiellońskim. Z tą uczelnią związał swoją młodość i chociaż przypadła ona na czasy głębokiego stalinizmu, wspominał później, że:

Lata 1950–1965/1966, aż po mój wyjazd z Krakowa do Torunia, spędziłem (mimo wszelkich innych obowiązków) głównie w Bibliotece Jagiellońskiej i jej zbiorom zawdzięczam swoje w miarę wszechstronne odczytanie.

Pracę magisterską, pisaną pod okiem prof. Michała Patkaniowskiego, poświęcił działalności sądów w okresie radykalizacji rewolucji francuskiej w latach 1792–1794. Po studiach i ukończeniu aplikacji sądowej w 1954 r. podjął pracę w charakterze sędziego cywilnego. W 1956 r. rozpoczął studia doktoranckie na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego pod kierunkiem profesora Karola Koranyiego, byłego Rektora UMK, które ukończył w 1960 r. – pracę doktorską poświęcił toruńskiemu prawnikowi i historykowi Krystianowi Bogumiłowi Steinerowi (opublikował ją w Toruniu w 1962 r., nawiązując kontakty, które zaowocowały jego przenosinami do tego miasta). Jeszcze rok przed obroną dysertacji uzyskał zatrudnienie w Katedrze Powszechnej Historii Państwa i Prawa UJ, kierowanej przez profesora Patkaniowskiego.

Profesor STANISŁAW SALMONOWICZ

HISTORYK   PRAWNIK   HUMANISTA

1. Profesor z żoną Marią i kotem Mruczusem.
Fot. ze zbiorów BU UMK.

2. Profesor w towarzystwie prof. Jasińskiego,
profesorstwa Biskupów, dra Przybyszewskiego.
Fot. ze zbiorów BU UMK.

3. Wiersz dedykowany Profesorowi Stanisławowi
Salmonowiczowi przez jego przyjaciela
Władysława Zajewskiego, historyka i poetę.

Przyjęło się uważać, że umowny status młodego naukowca obejmuje osoby do 35. roku życia i w takim właśnie wieku Stanisław Salmonowicz uzyskał habilitację na podstawie rozprawy poświęconej prawu karnemu epoki Oświecenia. Sentyment do Kresów Wschodnich skierował go w tym samym roku do Uniwersytetu Mikołaja Kopernika:

Toruń pociągał mnie jako miasto dawnego Uniwersytetu Stefana Batorego, z którym wiązały mnie wspomnienia rodzinne. [...] Wiedziałem, że środowisko historyczne toruńskie jest bardzo prężne. Profesor Zdrójkowski chciał jednak, bym wzmacnił Wydział Prawa reaktywowany niedawno po dłuższej przerwie.

Pierwszy raz do Torunia zawitał w 1958 r., by przeprowadzić kwerendę do pracy doktorskiej, korzystając m.in. ze starodruków zgromadzonych w Książnicy Miejskiej. Zaraz po sprowadzeniu się do miasta Kopernika w 1966 r. objął kierownictwo Katedry Historii Państwa i Prawa Polskiego na Wydziale Prawa i Administracji UMK. Po roku zawarł tu związek małżeński z Marią Michnicką, toruńską sędzią cywilną. W latach 70. był prześladowany przez Służbę Bezpieczeństwa ze względu na podejrzenia kontaktów z „Radiem Wolna Europa”, został usunięty ze stanowiska na UMK, na przywrócenie do pracy na uniwersytecie przyszło mu czekać 11 lat. W 1972 r. został zatrudniony w toruńskim Zakładzie Historii Pomorza Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk. Powrócił do pracy uniwersyteckiej w 1982 r., obejmując na UMK Zakład Historii Prawa Niemieckiego w Polsce, już rok później uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1989 r. – zwyczajnego. Jest współzałożycielem Fundacji „Archiwum Pomorskie Armii Krajowej”, obecnej Fundacji Generał Elżbiety Zawackiej, w 1995 r. uzyskał członkostwo rzeczywiste Polskiej Akademii Umiejętności. Był wielokrotnie odznaczany, m.in. Krzyżem Wolności i Solidarności (2010), Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (2003) oraz Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski (2014). W 2022 r. doczekał nadania mu tytułu doktora *honoris causa* przez jego *alma mater* – Uniwersytet Jagielloński. Zmarł w tym samym roku 24 maja.

3.

Władysław Zajewski

PEJZAŻ ZE SPADAJĄCYM IKAREM

(Musées Royaux des Beaux-Arts de Belgique, Bruxelles)

*Prof. Stanisławowi Salmonowiczowi
Redaktorowi „Czasów Nowożytnych”*

W błękit nieba Ikar poszybował,
Stofice wosk stopiło,
Darennie Ikar w powietrzu wiosłował,
Spadł w morze!

Na obrazie Breugla rolnik
Ziemie twardo orze,
Wędkarz ryby łowi,
Pasterz śledzi lot Ikarą;

Oracz i Ikar,
Jeden ziemię ujarznia,
Drugi leci w przestworza,
Otwierając nowe horyzonty człowieka!

Lecz jakże często wzniosłe marzenia
Wraz z Ikarą w morze wpadają,
Lecz, czy marzenia umierają?

2003-10-04

Z WIEKU OŚWIECENIA
Studia z dziejów prawa i polityki XVIII wieku

SYMETRIKI
SPÓD GILOTYNY

PRAWO KARNE
OŚWIECZONEGO ABSOLUTYZMU

Stanisław Salmonowicz
FRANCJA POD JAKOBIŃSKĄ GWIAZDĄ

*Byłem w jakiejś mierze uczonym
z przypadku. Drogę naukową wybrałem
w dobie stalinizmu, bo wydawała mi się
moralnie bezpieczniejsza od wielu innych.*

1. Odznaczenie Krzyżem Komandorskim
Orderu Odrodzenia Polski przez Prezydenta
Bronisława Komorowskiego.
Fot. ze zbiorów D. Janickiej.

2. Uroczystość odnowienia doktoratu
na Uniwersytecie Warszawskim w 2012 roku.
Fot. ze zbiorów D. Janickiej.

3. Profesor przyjmuje od Jana Wyrowińskiego
pamiątkę podczas uroczystości swoich
85. urodzin w 2016 roku.
Fot. ze zbiorów D. Janickiej.

4. Zdjęcie zbiorowe z uroczystości
85. urodzin Profesora w 2016 roku.
Fot. ze zbiorów D. Janickiej.

„Jeśli chcesz się czegoś nauczyć, napisz o tym dzieło” – takim motto z Joachima Lelewela kierował się Profesor przy wyborze swoich projektów badawczych. Twórczość Profesora cechowała rzadko spotykana wszechstronność tematyczna i badania obejmujące szerokie ramy czasowe: od wieku XVI do współczesności. Był ceniony jako historyk prawa i ustrojów państwowych, badacz dziejów politycznych, dziejów oświaty, kultury i nauki. Jako historyk prawa opisywał dawne kodeksy karne, procesy o czary, myśl humanitarną Oświecenia, karę śmierci, dzieje nauki prawa. Profesor był erudytą, znawcą historii, literatury, sztuki. Imponował wiedzą, podczas swoich licznych prelekcji oddziaływał swoim intelektem i osobowością na wielu ludzi: studentów, uczniów, współpracowników, słuchaczy, działaczy środowiska Solidarności i innych.

Przez całe życie czuł się prawnikiem i historykiem. Jest autorem około 1360 prac naukowych i popularnonaukowych, wydał ponad 50 książek, z których do najważniejszych należą m.in. historia toruńskiego Gimnazjum Akademickiego, biografia Fryderyka Wielkiego, monografia dotycząca dziejów Prus, rozprawa o prawie karnym epoki Oświecenia oraz wielotomowa Historia Pomorza.

Cesare Beccaria
reformator prawa karnego i jego epoka
Prusy Królewskie w XVIII-XVIII wieku

Profesor podzielał

w tym względzie opinię wielkiego niemieckiego historyka – Leopolda Rankego. Jak sam wspomina w swojej autobiografii:

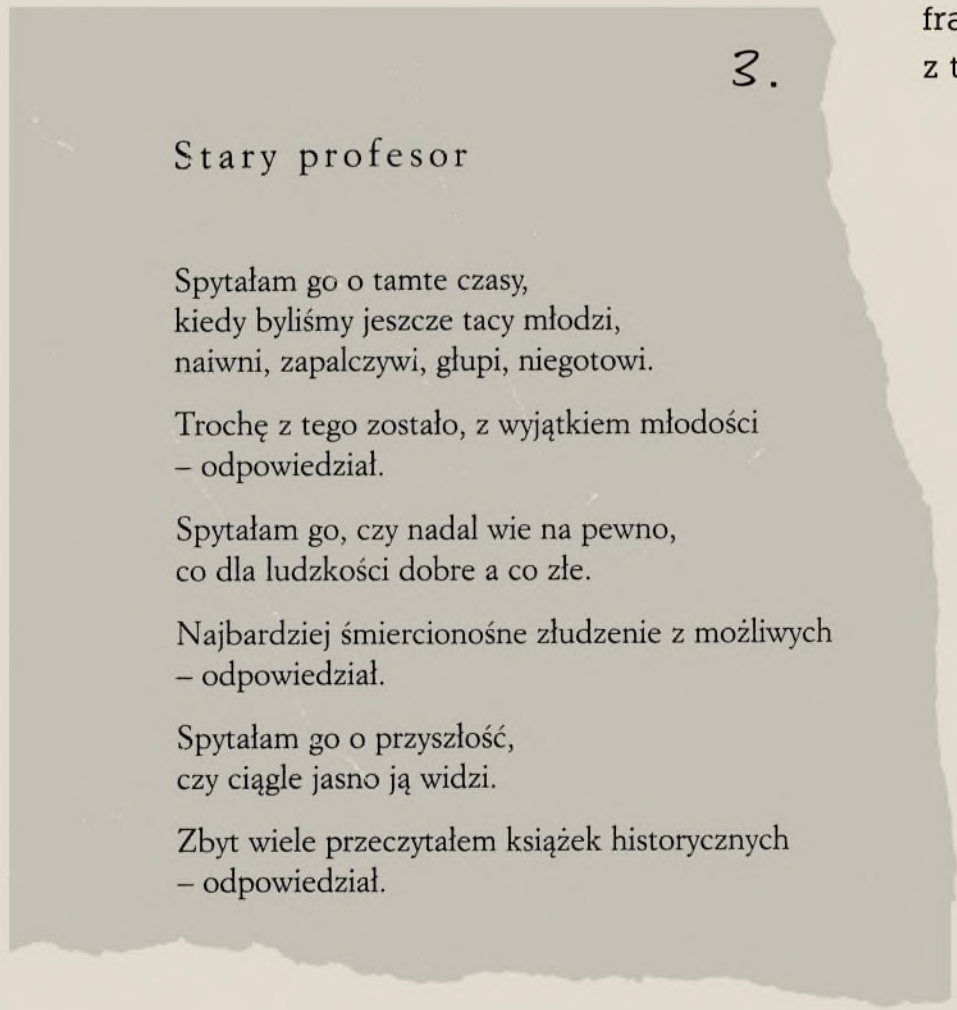
Zacząłem to doceniać po przekroczeniu pięćdziesiątki. Rozumiem to zdanie wielkiego mistrza dziewiętnastowiecznej historiografii krytycznej tak, iż z jednej strony historykowi niezbędny jest pewien bagaż doświadczeń: społecznych, politycznych i innych, który ułatwia mu zrozumienie minionych epok, motywów działań ludzi odległych odeń w czasie, ale borykających się z wieloma, mutatis mutandis, podobnymi problemami, a z drugiej strony nagromadzona erudycja. Nawet ogromne zdolności nie pozwolą mu w bardzo młodym wieku na osiągnięcie takich horyzontów, jak po latach usilnej pracy, lektur, studiów źródłowych i badań porównawczych.

Stanisław Salmonowicz był wybitnym znawcą historii państwa i prawa Polski oraz Europy, ze szczególnym uwzględnieniem Niemiec, Francji i Włoch. Uważano go za jednego z najwybitniejszych, nie tylko w Polsce, historyków zajmujących się państwem pruskim. Uczony ze znawstwem i nie bez fascynacji opisywał ustrój dawnej Polski, przypisując jej pewne cechy państwa prawa. Na podstawie wieloletnich badań nad dziejami Niemiec opublikował cenione, wielokrotnie wznawiane dzieło popularnonaukowe – biografię pruskiego króla Fryderyka II, zwanego Wielkim, oraz książkę o relacjach polsko-niemieckich. Posiadał ogromną wiedzę na temat dziejów Polskiego Państwa Podziemnego i Armii Krajowej, zwłaszcza na Pomorzu.

Mimo przebywania na emeryturze, wciąż pozostawał aktywnym dydaktykiem na UMK – prowadził seminaria magisterskie i doktoranckie, a także wykład z historii państw europejskich. Twierdził:

Zawsze uważałem, że właściwy poziom dydaktyki (i egzaminów) to w gruncie rzeczy główny obowiązek profesora wobec społeczeństwa.

Do końca życia zajmował się recenzowaniem prac naukowych i książek; był wziętym, chociaż surowym recenzentem.

HISTORIA INTEGRA

W cieniu Klio i Temidy
Studia z historii prawa

„ŻYCIE JAK OSIOŁ UCIEKA...”
WSPOMNIENIA

Gawędy o ludziach i książkach

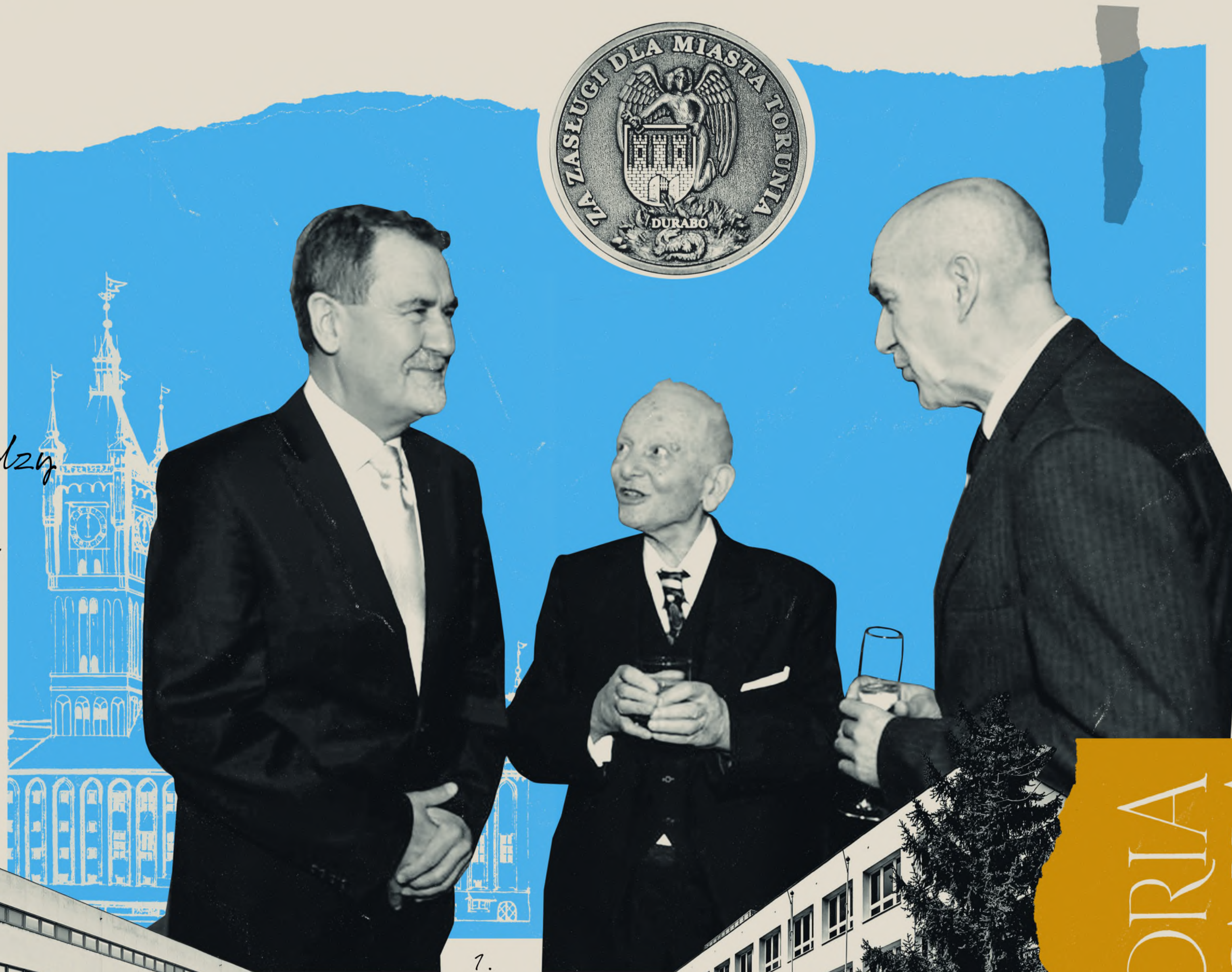
1. Wręczenie dyplomu członkostwa honorowego Instytutu Kaszubskiego. Fot. ze zbiorów BU UMK.
2. Spotkanie z czytelnikami podczas promocji książki *Gawędy o ludziach i książkach* (2019). Fot. ze zbiorów BU UMK.
3. Ulubiony przez Profesora fragment wiersza Wisławy Szymborskiej z tomiku *Dwukropek* (2005).

*Dobry historyk winien
mieszkać na prowincji.
Warunki do pracy o wiele
lepsze – zwłaszcza jeśli
poruszamy się pieszo na
niewielkiej przestrzeni między
centrum starego Torunia
a Biblioteką Uniwersytecką
na Bielanych.*

2.

1.

3.

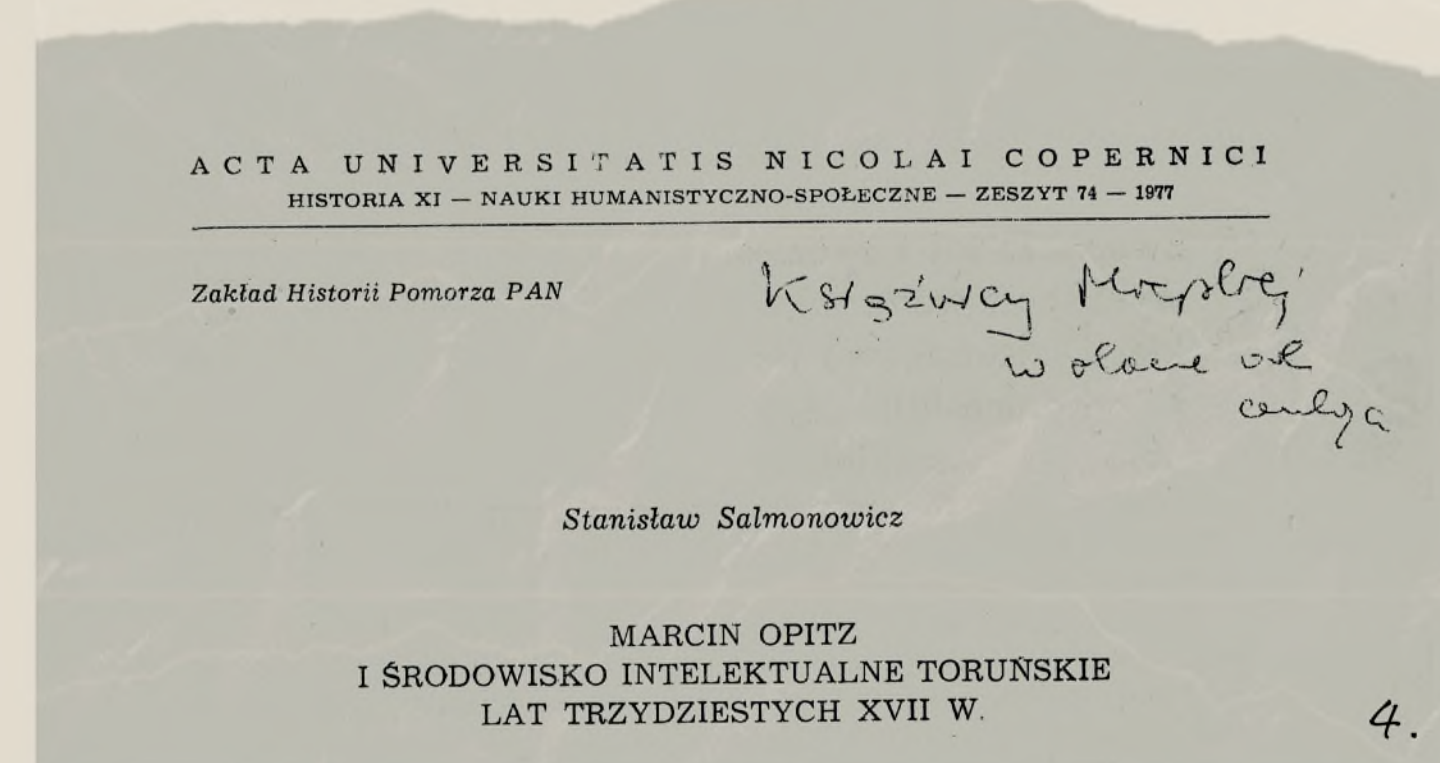
HISTORIA
TORUNIA

Przez całe dojrzałe życie zajmował się historią Pomorza Nadwiślańskiego – dziejami Torunia, Prus Królewskich i Prus Książęcych oraz prowincji pomorskich w państwie pruskim: Prus Zachodnich i Prus Wschodnich. Zapisał się jako autor i redaktor monumentalnego, wielotomowego dzieła *Historia Pomorza*. Publikował także swoje teksty publicystyczne w miesięczniku „Pomerania”. Jan Wyrowiński wspomina:

Za namową gdańskiego historyka i działacza kaszubskiego prof. Józefa Borzyszkowskiego publikował w latach 2013–2019 na łamach wydawanego przez Zarząd Główny Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego miesięcznika „Pomerania” felietony w cyklu „Gawędy o ludziach i książkach”. Do dziś pamiętają w redakcji, że regularnie co miesiąc na biurku redaktora naczelnego lądowała koperta z Torunia, a w niej pisany na maszynie (profesor do końca życia nie korzystał z komputera), z odręcznymi poprawkami, kolejny felieton.

W uznaniu zasług na polu badań nad historią Pomorza Profesorowi Salmonowiczowi przyznano tytuł członka honorowego Instytutu Kaszubskiego. Bardzo sobie to wyróżnienie cenił, czemu dał wyraz, przemawiając podczas uroczystości wręczenia stosownego dyplomu w 2017 r.

W 2012 r. uczony odebrał Medal za Zasługi dla Miasta Torunia, czym uhonorowano jego doświadczenia, a zwłaszcza „rozświetlenie Torunia na arenie krajowej oraz międzynarodowej poprzez twórczość poświęconą historii grodu Kopernika”.

4.

1. Rozmowy kulturalne po wręczeniu medalu „Za zasługi dla Miasta Torunia” w 2011 roku.
Fot. ze zbiorów J. Wyrowińskiego.

2. Biblioteka Uniwersytecka UMK.
Fot. T. Dorawa.

3. Książnica Kopernikańska w Toruniu.
Fot. T. Dorawa.

4. Nadbitka artykułu Stanisława Salmonowicza z dedykacją dla Książnicy Miejskiej: S. Salmonowicz, Marcin Opitz i środowisko intelektualne toruńskie lat trzydziestych XVII w., „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Historia” 1977, t. 11, z. 74.

HISTORIA
POMORZA

SZKICE TORUŃSKIE

MYŚL OŚWIECENIA
W TORUNIU

W Staropolskim Toruniu
XVI–XVIII w.

Toruńskie Gimnazjum Akademickie
w wieku oświecenia (1681–1793)

Toruń w czasach baroku i oświecenia

W Toruniu, chyba aż po koniec lat siedemdziesiątych, byłem jedyną osobą oficjalnie uznaną za wroga ludu i pilnie strzeżoną przez SB.

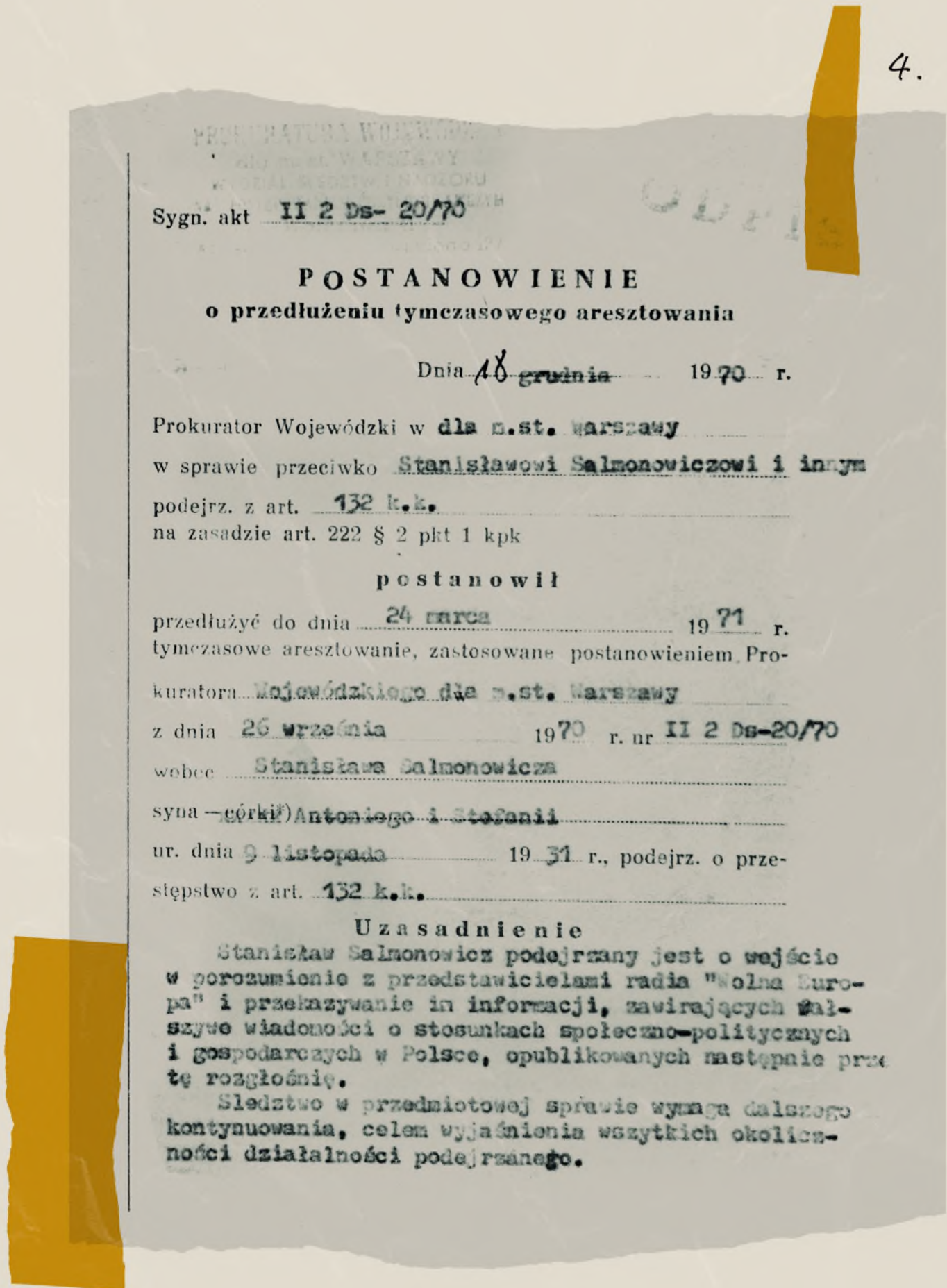
W biurach Służb Bezpieczeństwa nazwisko Profesora było znane i z pewnością odmieniane przez wszystkie przypadki. Ze względu na utrzymywane relacje z Władysławem Bartoszewskim Stanisław Salmonowicz był podejrzany o „wejście w porozumienie z przedstawicielami Radia Wolna Europa”. W czasie pobytu we Francji miał przekazać przedstawicielom RWE informacje m.in. o sytuacji wśród naukowców w Polsce i ograniczeniach inwestycyjnych na naukę i kulturę w PRL. Materiały te wykorzystano w audycjach radiowych w czerwcu 1970 r. Został aresztowany 26 X 1970 r., osadzony w Wojewódzkim Areszcie Śledczym w Warszawie. Wspominał po latach:

Siedziałem, podobnie jak wielu członków mojej rodziny w latach stalinowskich, w słynnym pawilonie śledczym „na Mokotowie” i nie były to przyjemne miesiące: przesłuchi- wano mnie niemal dzień w dzień na różne sposoby. Władze posiadały materiał zebrany przeciw mnie, który w żadnym kraju demokratycznym w niczym by nie stanowił naruszenia prawa, ale w PRL mógł być podstawą do oskarżenia mnie o „współpracę z wrogimi ośrodkami za granicą”.

W mieszkaniu Profesora oraz jego miejscu pracy na UMK prowadzono przeszukania, podczas których zarekwirowano m.in. publikacje naukowe. Prokuratura Wojewódzka m.st. Warszawy 26 IX 1971 umorzyła śledztwo wobec „niewykrucia sprawców przestępstwa”, a także „z uwagi na znikome społeczne niebezpieczeństwo”. Przy rozpracowywaniu naukowca wykorzystano techniki operacyjne w postaci kontroli korespondencji, podsłuchu telefonicznego, podsłuchu pokojowego oraz obserwacji. Jak sam przyznawał:

Przez długie lata byłem w Polsce obywatelem trzeciej kategorii: mój telefon i moja poczta były na stałym „podsłuchu”, stosowano różne formy inwigilacji.

1. Profesor z Odznaką honorową „Działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych”. Fot. ze zbiorów J. Wyrowskiego.
2. Wręczenie medala Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego Unitas Durat Palatinatus Cuiaviano-Pomeraniensis, ustanowionego z myślą o działaczach demokratycznej opozycji, 3 VI 2009. Fot. A. Goliński.
3. Karta zwolnienia Stanisława Salmonowicza z aresztu tymczasowego z 1971 roku. Fot. A. Willma.
4. Postanowienie o przedłużeniu tymczasowego aresztowania Stanisława Salmonowicza z 1970 roku. Fot. A. Willma.

Na temat wykonywanego przez siebie zawodu Profesor Stanisław Salmonowicz wypowiadał się jednoznacznie:

Uczony z prawdziwego zdarzenia posiada pasję badawczą: prowadzi badania nie po to, by „pisać wypracowanie na stopień” – lecz dlatego, że sam proces pracy zaspokaja jego aspiracje, stanowi formę autorealizacji, jedną z niewielu, jakie są ludziom dostępne. Oczywiście, obok pracy naukowej jest i dydaktyka uniwersytecka ważnym elementem tej samorealizacji, przynosi bowiem nowy element: radość z możliwości przekazywania swojej wizji naukowej studentom, a także wywierania na nich pewnego wpływu intelektualnego, może niekiedy i moralnego.

Po zmianach politycznych 1980 r., a szczególnie po przełomie ustrojowym 1989 r., zajął się otwarcie tematami, które wcześniej podlegały ograniczeniom komunistycznej cenzury. Bardzo wiele czasu poświęcił badaniom działalności organizacji konspiracyjnych, które powstały na ziemiach polskich pod okupacją hitlerowską. Opisywał położenie prawne Polaków w czasie okupacji. Był jednym z pionierów nowoczesnych badań nad powstaniem warszawskim. Ogłosił wiele opracowań na temat działalności Armii Krajowej i innych organizacji konspiracyjnych, zwłaszcza na Pomorzu. Wydawał książki o Polskim Państwie Podziemnym, ukazując jego fenomen i przedstawiając w detalach jego konspiracyjne struktury wojskowe i cywilne oraz niespotykaną skalę zaangażowania polskiego społeczeństwa, które zorganizowało własną armię, urzędy i tajne nauczanie.

Miał odwagę podejmować trudne tematy okupacyjne, zwykle przemilczane, bo dotyczące negatywnych postaw społecznych w czasie wojny i w okresie stalinowskim.

1. Profesor Salmonowicz udzielający wywiadu na temat powstania warszawskiego.
 Fot. ze zbiorów BU UMK.
 2. Profesor Salmonowicz podczas wystawy Pięćdziesiąta rocznica Powstania Warszawskiego, 1994 r.
 Fot. ze zbiorów BU UMK.

Profesor Stanisław Salmonowicz kierował
wnikliwe refleksje dotyczące spraw społecznych, politycznych, historii i prawa również do
mieszkańców miasta i regionu za pośrednictwem codziennej prasy, w której regularnie pu-
blikował i udzielał wywiadów.

Krowa za głos

Wejście do Unii nie jest żadną sprawą ideologiczną. Każde państwo zachowuje własną kulturę, obyczaje i tak dalej. Jeżeli są wpływy związane z globalizacją, która oczywiście ma także swe złe strony, to te zmiany docierają do nas i tak, bez względu, czy będziemy w Unii czy nie. One docierają chociażby przez naszą kochaną telewizję. Wejście do Unii niczego tu nie zmienia.

Nie wiem, dlaczego wiele z tych obaw wychodzi u nas przede wszystkim ze środowisk katolicko-prawicowych, które po pierwsze powinny być antykomunistyczne, po drugie powinny pamiętać, że nauczanie Jana Pawła II jest ewidentnie proeuropejskie i jeszcze jedno – że główny zrzęb Unii Europejskiej zbudowali przywódcy zachodni, którzy wywodzili się z kręgów katolickich, chadeckich: Adenauer w Niemczech, generał De Gaulle we Francji i De Gasperi we Włoszech. [...]

S. Salmonowicz, Krowa za głos.
„Nowości” 2003, nr 93, 19 IV.

Nie tropię agentów

Prawo do krytyki zwykłych ludzi, którzy na nich donosili, mają jedynie ofiary. Trzeba natomiast przeświecać tych, którzy dzisiaj zajmują ważne stanowiska [...]

S. Salmonowicz, Nie tropię agentów, rozm. przepr. Dominik Wójcicki.
„Gazeta Wyborcza – Toruń” 2005, nr 55, 7 III.

„Tu stoje, tu zostanę...”

STANISŁAW SALMONOWICZ

W swoim czasie pisałem już raz, że jedną z koniecznych procedur demokratycznego państwa jest stałe odwoływanie się do zaufania społecznego niezbędnego dla piastowania danej funkcji czy urzędu. Stąd jeżeli takie zaufanie ulega załamaniu, normalną procedurą demokratyczną jest składanie dymisji [...]

S. Salmonowicz, Tu stoje, tu zostanę.
„Gazeta Pomorska” 1993, nr 66, 19 III.

Z wędrówek inteligenta w XX wieku

W dzisiejszych czasach, co można na co dzień oglądać w takiej czy innej telewizji, eksperci, czy ostrożnie – osoby przedstawiane jako eksperci, jeżeli trafiają do studia, to cenieli się nie za gruntowność czy jasność wypowiedzi, a raczej za możliwie krótkie i dobitne jej sformułowanie. Jeżeli tego brak, to bezlitosny dziennikarz szybko przerywa w pół zdania lub później wycina z taśmy połowę tekstu. Podobno, wedle jakichś badań niedawnych, znaczna część dzisiejszego młodego pokolenia nie ma chęci czy nie jest w stanie (?) poświęcić swej uwagi publikacji, która ma więcej niż 5 stron. [...]

S. Salmonowicz, Z wędrówek inteligenta w XX wieku, „Pomerania” 2013, nr 9.

REFLEKSJA KOŃCOWA

Profesor Stanisław Salmonowicz pozostawił po sobie ogromny i niepowtarzalny dorobek naukowy, z którego korzystają historycy, prawnicy, badacze kultury, nauki i oświaty, a także historycy współczesności. Przez niemal pół wieku nadawał ton w polskim środowisku akademickim oraz w kręgach polskiej inteligencji, dzieląc się z każdym potrzebującym swoim doświadczeniem zawodowym i życiowym. Był dobrze rozpoznawalny poza granicami kraju, gdzie upowszechniał wyniki badań historycznych, historycznoprawnych, a także regionalnych, zwłaszcza pomorskich i toruńskich, wydając publikacje, wygłaszając wykłady, referaty, prelekcje. Mimo tak wielkiego dorobku i zasług pozostał zwyczajnym, skromnym człowiekiem, rodzinnym i towarzyskim. Profesor był uosobieniem najwyższych standardów akademickich, zarówno w sferze naukowej, jak i dydaktycznej, stąd cieszył się ogromnym autorytetem. Nie oczekiwał laurów, na które zasługiwał. Nagroda jego imienia jest najlepszym sposobem uczczenia pamięci Profesora.

PROF. DANUTA JANICKA
kuratorka wystawy,
wychowanka Profesora

Podczas przygotowywania wystawy korzystaliśmy ze zbiorów: prof. Danuty Janickiej, Adama Willmy, Jana Wyrowińskiego, Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu, Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu (Gabinetu Dokumentów Życia Społecznego) oraz Archiwum Marii Salmonowicz (nr akcesji D 74/22), Fundacji Generał Elżbiety Zawackiej, a także fotografii Tomasza Dorawy (Książnica Kopernikańska), Andrzeja Gońskiego (Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego), Andrzeja Romańskiego (UMK), Adama Willmy. Teksty przygotowali prof. Danuta Janicka oraz Patryk Chłopek. Dziękujemy wszystkim instytucjom i osobom za udostępnienie materiałów.

BIBLIOGRAFIA:

Dygdała J., In memoriam. Profesor Stanisław Salmonowicz (1931–2022) i jego badania nad historią Torunia, „Rocznik Toruński” 2022, t. 49.
Dygdała J., Janicka D., O fenomenie dorobku naukowego Profesora Stanisława Salmonowicza, „Zapiski Historyczne” 2021, t. 86, z. 3.
Honorowi profesorowie, „Głos Uczelni” 2018, nr 4.
Janicka D., Profesor Stanisław Salmonowicz patronem nagrody, „Głos Uczelni” 2023, nr 1–2.
Janicka D., Profesor Stanisław Salmonowicz (1931–2022) – prawnik, historyk, erudyta, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2022, t. 74, z. 2.
Janicka D., Stanisław Salmonowicz, „Państwo i Prawo” 2023, R. 78, z. 4.
Medal dla Mistrza, „Nowości” 2011, nr 303.
Odnowienie doktoratu, „Głos Uczelni” 2012, nr 6.
Olstowski P., Stanisław Salmonowicz (9 XI 1931–24 V 2022), „Kwartalnik Historyczny” 2023, nr 1.
Salmonowicz S., Autobiografia naukowa, w: Historia socjologii polskiej i nauk prawnych w autobiografiach, cz. 1, Szczecin 1996.
Salmonowicz S., Krowa za głos, „Nowości” 2003, nr 93, 19 IV.
Salmonowicz S., Marcin Opitz i środowisko intelektualne toruńskie lat trzydziestych XVII w., „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Historia” 1977, t. 11, z. 74.
Salmonowicz S., Moja sprawa karna 1970/1971, „Dzieje Najnowsze” 2010, nr 4.
Salmonowicz S., Nie tropię agentów, rozm. przepr. Dominik Wójcicki, „Gazeta Wyborcza – Toruń” 2005, nr 55, 7 III.
Salmonowicz S., Tu stoje, tu zostanę, „Gazeta Pomorska” 1993, 19 III.
Salmonowicz S., Z wędrówek inteligenta w XX wieku, „Pomerania” 2013, nr 9.
Salmonowicz S., „Życie jak osioł ucieka...”. Wspomnienia, Bydgoszcz–Gdańsk 2014.
Wyrowiński J., Profesor Stanisław Salmonowicz – okrucy wspomnień, „Biuletyn Fundacji Generał Elżbiety Zawackiej” 2023, nr 72.